

גיאורג ביכנר: לנץ

בעשרים בינואר חצה לנץ את ההרים. הפסגות ושיפולי-ההרים הנישאים מושלגים, העמקים משם ולמטה סלע אפור, מישורים ירוקים, צוקים ואשוחים. היתה צינת-טחב; המים קילחו במורד הסלעים ושטפו את הדרך. בדי האשוחים שפלו-כבדו באוויר הלח. בשמיים שטו עננים אפורים, אך הכל היה דחוס כל-כך – ואז עלה אד-הערפל כמו קיטור והעפיל, כבד ולח, בין השיחים, כה יגע, כה מסורבל.

אדיש המשיך בהילוכו, ולא איכפת היה לו אם עולה הדרך אם יורדת. עייפות לא חש, רק לרגעים לא נוח היה לו שאינו יכול ללכת על ראשו. בתחילה חש מועקה בקרבו, כאשר כה חמקו ממנו הסלעים, כאשר נגער היער האפור מתחתיו והערפילים בלעו את הצורות, עירטלו-למחצה את בדי העצים האדירים; משהו נכמר בו, תר למצוא משהו כמי שתר אחר חלומות שאבדו, אך לא מצא מאומה. הכל נראה לו כה קטן, כה קרוב, כה רטוב. חשק היה בו להניח את הארץ לייבוש על התנור. לא הבין מדוע-זה דרוש לו זמן כה רב לרדת במורד תלול, להגיע למקום רחוק; שיער כי פסיעות-מספר דין שתספקנה לו לעבור כל מרחק. רק לפעמים, כאשר הטיל הסער עננים לתוך העמק ואדי-ערפל עלו ביער, ובסלעים ניעורו הקולות, רגע כרעמים נמוגים ברחוק ורגע שבים-פורצים לעומתו, כאילו בחדוותם הפרועה יאמרו לשיר את תהילת האדמה, והעננים דוהרים לקראתו כסוסים צוהלים פרא, ואור-השמש הסתגן בינתיים ובא והניף להט-חרב על מרחבי-השלג, עד שאור בהיר ומסמא פלח את הפסגות וניחת בעמקים; או כאשר דפק הסער את גדי-הענן מטה והטיחו לתוך אגם תכול-אור, ואחר-כך שקטה הרוח וממעמקי הנקיקים, מאמירי האשוחים, נישאה אל-על, מנהמת כשיר-ערש ופעמוני-תרועה, וגון אדום-רך נמהל בכחול הרווה, ועננים קטנים חלפו-עברו על כנפי-כסף, ובכל מקום האירו כיפות ההרים, חדות ומוצקות, מפיצות נוגה וברק למרחקים – אז חש מועקה בחזהו, עמד נושם ונושף, גופו נטוי לפנים, עיניו ופיהו קרועים לרווחה; חשב שעליו לשאוף את הסער אל תוכו, להכילו כולו, התמתח ושכב על הארץ, חתר לו דרך לתוך הכל, היתה זו תשוקה שהכאיבתו – שקט עמד ושם ראשו בטחבים ועצם עיניו לחצאים, ואז התרחקה ממנו, ממנו והלאה, האדמה ניתקה ממנו, התמעטה ככוכב תועה וצללה לתוך נהר גועש שהיה מסיע את מימיו הזפים מתחת לו. אך אלה היו רק רגעים; אחר-כך נגער וקם, החלטי, שקט, משל כאילו משחק-צללים עבר לנגד עיניו – מאום לא זכר עוד.

עם ערב בא אל רומו של רכס ההרים, אל שדה-השלג ממנו שוב היית יורד אל

ארץ-המישור שבמערב; כאן למעלה התישב. עם ערב גברה השלנה; גושי העננים תלויים היו בשמיים, איתנים וללא ניע; כמלוא העין רק פסגות שמרחבי-מישור גולשים מהן, והכל כה דמום, כה אפור, שטוף אור-בין-ערביים. חש בדידות נוראה; יחיד היה, יחיד לנפשו. ביקש לדבר אל עצמו, אך לא יכול, כמעט לא העז לנשום; כפיפת רגליו צללה באזניו כרעם מתחת, אנוס היה לשבת. אימה בת-בלי-שם תקפתו באפסות הזאת: שרוי היה בחלל הריק, בקפיצה קם על רגליו ושעט במורד.

ירד חושך, שמיים וארץ הותכו יחד. דומה היה כאילו דבר-מה עוקב אחריו, כאילו דבר-מה איום חייב להדביקו, דבר שאין אנשים יכולים לשאתו, משל כאילו שגעון רכוב על סוס דולק אחריו.

לבסוף שמע קולות; ראה אורות, רווח לו. אמרו לו שבעוד חצי שעה יגיע לוואלדבאך.

הוא עבר את הכפר. אורות האירו מבעד לחלונות, הוא הביט פנימה בעברו: ילדים אצל השולחן, נשים זקנות, נערות, הכל שלווים, דמומי-פנים. גדמה היה לו כי פנים אלה הם הקורנים אור; חש הקלה, ועד-מהרה כבר היה במעון-הכוהן בוואלדבאך.

מסופים היו אל השולחן כאשר נכנס; שערו הצהבהב ירד לו תלתלים-תלתלים סביב לפניו החיורים, עיניו וזוויות פיהו היו מפרכסות, בגדיו היו קרועים. אוברלין קידם את פניו בברכה, סבר שהוא פועל: "ברוך בואך, הגם שאינך מוכר לי".

"אני ידיד של קאופמן, ומביא לך דרישת-שלום ממנו".

"שמך, הוא-ל-גא בטובך?"

"לנץ".

"חה, חה, חה, וכי לא הופיע בדפוס? האם לא קראתי כמה וכמה מחזות שיוחסו לאדון אחד בשם זה?"

"כן, אך הוא-ל-גא בטובך שלא לדון אותי על-פיהם".

השיחה נמשכה, הוא גישש למצוא מלים וסיפר את סיפורו חיש-מהר, אך בייסורים; מעט-מעט נרגע-החדר הצנוע והפרצופים השוקטים שהתבלטו מתוך הצללים; פני הילד הבהירים שהאור כמו שהה עליהם ואשר נשא עיניו, בסקרנות ובאמון, האם שישבה מאחור בצל, חדלת-ניע כמלאך. הוא החל לספר להם על מכורתו; הוא תיאר מיני מלבושים; הם הצטופפו סביבו, שופעי-אהדה, עד-מהרה חש עצמו כבתוך שלו. פני-הילד החיורים אשר לו, המחייכים עתה, שקיקת סיפורו; הוא נרגע; דומה היה עליו כאילו דמויות מופרות, פרצופים נשכחים, שבו-עלו מן החשיכה, שירים ישנים הקיצו, לא כאן היה, הרחק מכאן.

לבסוף באה עת ללכת. הוליכוהו אל מעבר לרחוב, בית-הכוהן היה צר מדי, נתנו לו חדר בבית-הספר. הוא עלה במדרגות. קר היה למעלה, חדר גדול, ריק, מיטה גבוהה מאחור. הניח את הנר על השולחן והתהלך אנה-ואנה. שוב זכר את היום, איך הגיע לכאן, היכן הוא נמצא. החדר בבית-הכוהן על אורותיו, פרצופיו החביבים; כמו צל היה זה לו, חלום, ושוב חש ריקנות, כמו על ההר; אך עתה לא יכול היה

למלאה במאומה, האור כבה, החושך בלע את הכל. אימה לא-תובע-במלים תקפתו. קפץ על רגליו, עבר את החדר במרוצה, ירד במדרגות, יצא מן הבית; אך לשווא, חושך בכל, לא-כלום-חלום היה אף לעצמו. מחשבות בודדות התרחפו, נאחו בהן בחזקה; חש עצמו אנוס לומר שוב ושוב "אבינו-שבשמיים". לא יכול עוד למצוא את עצמו; יצר אפל דחק בו להינצל. הוא נתקל באבנים, קרע עורו בציפרניו; הכאב התחיל להשיב לו את הכרתו; הוא הטיל עצמו לתוך שוקת הבאר, אבל המים לא היו עמוקים, הוא השתכשך בהם.

אז באו אנשים; שמעו אותו, קראו עליו. אוברלין בא במרוצה. לנץ התעשת, מלוא הכרת מצבו שבה אליו, הוקל לו. עתה התבייש והצטער על שהפחיד את האנשים הטובים; אמר להם כי מורגל הוא לטבול בצוננים, וחזר אל חדרו; אפיסת-כוחותיו הביאה לו מרגוע לבסוף.

למחרת היום התנהל הכל כשורה. עם אוברלין בעמק ברכיבה על סוס; שיפוליי-הרים עצומים מתפוצצים מגבהים גדולים לתוך עמק צר ופתלתול שהתמשך למעלה אל ההרים בכיוונים שונים; גושי-סלע גדולים, שהתרחבו כלפי-מטה; מעט מאד שטחי-יער, אך כולם מתרוממים חמורים ואפורים; מבט למערב, לתוך מרחבי הארץ ורכס-ההרים הנמשך מדרום לצפון ופסגותיו גיזבות אדירות, חמורות או קופאות בדממתן, כמו חלום מדמדם. שפעי-שפעים של אור, גזאים ועולים לפרקים מן העמקים כמו נהר של פז, ושוב עננים שסרוחים היו על הפסגות הגבוהות ביותר ואחר-כך נישאו-נסחפו אט-אט במורד היער לתוך העמק, או שעלו ושקעו באלומות של אור-שמש כמו רוח-רפאים מעופפת, כספית; לא שאון, לא גיע, לא ציפור, לא כלום מלבד מעוף הרוח המתקרב ומתרחק חליפות. הופיעו גם נקודות, שלדי בקתות, קרשים מכוסים תבן, שחורים, חמורי-צבע. האנשים, שתקניים וכבדי-ראש, כמתיראים להשבית את דממת העמק שלהם, אמרו להם שלום בשקט כאשר עברו על פניהם ברכיבה.

בבתים פנימה שקקו חיים; הכל הצטופפו סביב אוברלין, שלימד, יעץ, ניחם; מבטים מפיקי-אמון, תפילות בכל מקום. האנשים סיפרו על חלומות, נבואות-לב. אחר-כך מיהרו לשוב לחיי-המעשה; סלילת שבילים, חפירת תעלות, לימודים בבית-הספר. אוברלין לא ידע לאות, לנץ לצדו תדיר, משוחח, מטפל בעניינים, או שקוע בנוף. כל זה השפיע עליו לטובה ולהרגעה. תכופות גאלץ להביט לתוך עיניו של אוברלין, והרגוע העצום הנאצל עלינו מן הטבע במנוחתו, בלב יער, בלילות-קיץ בהירי-ירח ממזגים, נראו לו קרוב עוד יותר בעיניים השלוות הללו, בתווי-הפנים הללו הכבודים, הרציניים. ביישן היה; אבל העיר הערות, דיבר. שיחתו געמה לאוברלין, ופניו החינניים והילדותיים של לנץ שימחו את לבו.

אך רק כל זמן שמילא אור-היום את העמק יכול היה לשאת זאת; עם ערב נתקף יראת משונה, רוצה היה לרוץ אחר השמש; מעט-מעט, כנטות הצללים, נראו הכל בעיניו כה חלומי, כה עזין; פחד ירד עליו, כמו ילדים שהשאירום לישון בחושך, דומה היה עליו כאילו עינר הוא. עתה גברה אימתו, סיוט השגעון רבץ לרגליו,

המחשבה שאין מציל ממנה כי הכל אינו אלא חלום נפתחה לפניו; הוא נצמד אל כל חפץ. דמויות אצור-חלפו לנגד עיניו, ניסה להחזיק בהן; צללים היו אלה, החיים הוקזו ממנו, אבריו היו משותקים לגמרי. הוא דיבר, שר, דיקלם קטעים משקספיר, תפס בכל דבר שבעת אחרת היה מחיש את קילוח דמו, ניסה הכל, אך קר, קר! היה עליו לצאת החוצה לאוויר החפשי. האור המעט שיכול היה לראותו זרוע במרחבי הלילה, משעה שהספינו עיניו לאפלה, היטיב עמו; הוא הטיל עצמו לתוך שוקת הבאר, השפעתם העזה של המים היטיבה עמו; חוץ מזה היתה בו תקוות-סתר למחלה-ועתה הרעיש פחות בטבילתו.

אך ככל שהתרגל לחיים כך שקט-והלך. הוא סייע לאוברלין, צייר, קרא בביבליה; תקוות ישנות שהושלכו אחר-גו שבו-התעוררו: הברית החדשה נראתה כאן קרובה אליו כל-כך... כאשר סיפר לו אוברלין איך פעם עצרה בו יד סמויה על הגשר, איך על הפיסגה סיגור זוהר את עיניו, איך שמע פעם קול, איך דיבר אליו בלילה ואיך נכנס האלוהים אל תוך לבו ומילאו, עד שכמו ילד יכול היה לשלוף פיס מפיסו כדי לדעת מה לעשות: האמונה הזאת, שמי-נצח אלה עלי-אדמות, התוויה הזאת באלוהים-רק עכשיו נפתח הספר חקדוש לפניו. מה-קרוב היה כאן הטבע אל הבריות, מה-קרובים כל רוזי-השמיים; אף-על-פי-כן לא גוראי-הוד, ובכל-זאת מופרים וקרובים.

בוקר אחד יצא החוצה. בלילה ירד שלג; עכשיו היה העמק מלא אור-שמש בהיר, אבל הרחק משם הנוף חציו בערפל. עד-מהרה סטה מן הדרך, עלה במעלה מתון, לא עוד זכר לעקבות, חורש-אשוחים מצד אחד; השמש חרתה גבישים, השלג היה קל ופתותי, פה-ושם עקבותיהן של חיות-בר טבועים בשלג הרך, מוליכים אל ההרים. לא רחש באוויר מחוץ לרוח כבושה או לאיושתו הרפה של עוף המנער פתותי-שלג מזנבו. הכל כה דמום, וברחוק העצים מניעים נוצות לבנות באוויר הכחול-העז. מעט-מעט נעשה המראָה מוכר לו: המישורים והקווים החדגוניים, הפכירים, שלמראיהם נדמה לו לפעמים שהם פונים אליו בקולות אדירים, מצועפים היו; רגש מופר כמו של חגי-המולד התגנב אל תוכו: לרגעים סבור היה שעוד מעט תצא אמו מאחרי עץ, גדולה, ותאמר לו כי כל אלו הן מתנות שנתנה לו. ברדתו ראה כי קשת של קרני-אור נתרבצה סביב צלו; מדומה היה כאילו גגע משהו במצחו: ההוויה דיברה אליו.

הוא ירד. אוברלין היה בחדר; לנץ ניגש אליו בעליצות ואמר לו שרוצה היה להשמיע פעם דרשה. "האם אתה תיאולוג?" - "כן" - "נאה, ביום-א' הבא". שמח וטוב-לב עלה לנץ אל חדרו. מהרהר היה בפסוק לצורך דרשה ושקע בהירהורים, ולילותיו נרגעו. בא בוקר יום-א', ההפשרה החלה. עננים דואים-חולפים, כחול בתווך. הכנסיה עמדה במעלה ההר שבסמוך, באחת השלוחות, בית-הקברות סביבה. לנץ עמד למעלה כאשר צילצל הפעמון ובאי-הכנסיה, נשים ובתולות במלבושיהן השחורים הרציניים, ממחטה לבנה מקופלת על ספר-הזמירות עם ענף האזביון, עלו או ירדו מכל העברים בשבילים הצרים בין הסלעים. פעמים השתהה טלאי של

אורי־שמש על העמק, האוויר החמים זע לאָטו, הנוף רחץ בניחוחות, צילצול פעמונים ברחוק—כאילו התמזג הכל בגל אחד הרמוני. בבית־הקברות הקטן לא היה עוד שלג, טחלב כהה תחת צלבים שחורים; שית־ורדים שנתאחר נשען אל גדר בית־החיים, גם פרחים מאפילים מתחת לטחלב; פעמים אורי־שמש, אחר שוב כהות. התפילה החלה, קולותיהם של הבריות נפגשו במענה צלול, בהיר; רושם כאילו הבטת לתוך מיי־הרים זפים, צלולים. הזמרה גוועה—לנץ דיבר. מבויש היה; בהשפעת הצלילים פסקו פירכוסיו, אך עתה שוב נכמר כל כאָבו, התעורר עתה ושקע בלבבו. ירדה עליו תחושה מתוקה של רווחה אין־קץ. בפשטות דיבר עם הבריות; הם סבלו אתו כולם, ולנחמה היה לו הדבר שיכול הוא להביא תנומה לעיניים שעייפו מבכי ומנוח ללבבות מעונים, להפנות כלפיי־שמיים סבל אילם זה של הוויה שנידככה מחמת צרכי החומר. הוא חזר והתחזק כאשר סיים—אך אז שוב פצחו הקולות והשמיעו:

פאָב־הקודש שקרפי

לו באָרות יבקיע בי;

יהי סבלי כל משפורתי,

יהי סבלי תפילתי.

הדחף שבתוכו, הנגינה, המכאוב עירערו את רוחו. נראה היה לו כאילו היקום כולו פצעים; דבר זה הסב לו כאב עמוק, לא־יובע־במלים. והנה, הוויה אחרת: שפתיים אלוהיות, מרטיטות שחו מעליו ודבקו אל שפתותיו; הוא שב אל חדרו הבודד, לבדו היה, לבדו! ואז נפער המעיין, נהרות נבעו מעיניו, הוא התפתל, אבריו רעדו, דומה היה עליו כאילו עוד מעט ימוג, לא יכול למצוא קץ להתמכרותו. לבסוף נידמדם: חמלה רכה ועמוקה נכמרה בו על עצמו, הוא בכה לנפשו; ראשו שמת על חזהו, הוא נרדם. ירח מלא עמד בשמיים; תלתלי שער צנחו על רקתו ועל פניו, הדמעות תלויות היו בריסי עיניו ויבשו על לחייו—כך שכב פה עתה לבדו, והכל היה שקט ודמום וקר, והירח האיר כל הלילה והיה תלוי מעל להרים. למחרת בבוקר ירד, בשקט גמור סיפר לאוברלין איך בלילה נראתה אליו אמו; בשמלה לבנה יצאה מן החומה האפלה של בית־הקברות, ורד לבן וורד אדום נעוצים בחזה; אחרי־כך צנחה באיזו פינה, ומעט־מעט צמחו השיחים וכיסוה, ודאי היא מתה; הדבר לא הטרידו כלל. ענה אוברלין וסיפר לו איך היה לבדו בשדה בעת מות אביו ושמע קול, וכך ידע שאביו מת; וכשחזר הביתה והנה כך היה. מכאן הפליגו הלאה: אוברלין הוסיף ודיבר על האנשים בהרים, על גערות בתולות המרגישות במציאות מים ומתכות בבטן האדמה, על גברים שבראשי־הרים הרבה הם נתפסים ונאבקים עם רוח; אף אמר לו איך פעם, בהרים, בהביטו לתוך באָר־הרים ריקה ועמוקה, שקע במין סהרוריות. לנץ אמר כי רוח־המים ירד עליו, ואז חש במשהו מהוויתו המיוחדת. הוא הוסיף לדבר: המזג הפשוט והטהור ביותר קרוב יותר מכל אל הבראשיתי; ככל שאדם מתעדן בהרגשתו ובחייו הרוחניים, כך תחושת־בראשית

זו מתקפה; הוא לא ראה בכך מצב מרומם, לפי שאין הוא עצמאי דיו, אבל סבור היה כי ודאי יש תחושה של עונג אין-קץ כאשר נפעם אתה מן החיות המיוחדת של כל צורה שבפריאה, כאשר נשמה בך לאבנים, מתכות, מים וצמחים, כבחלום סופג אתה אל קרבך כל יש שבטבע, כמו שהפרחים סופגים את האוויר בהימלא הירח ובהיחסרו.

הוא הוסיף להתבטא: איך בכל יש הרמוניה לא-תופע-במלים, נעימה, אושר שבצורות הנעלות יותר היו צריכים ליותר אברים לשם החצנה, השמעת קול ותפיסה, אלא שכנגד זה גם הושפעו השפעה עמוקה יותר; איך בצורות הנמוכות יותר הכל בלום יותר, מצומצם יותר, ולכן גם השקט מרובה בהן יותר. הוא הוסיף לגלגל בענין זה; אוברלין הפסיקו, יותר מדי הרחיקו הדבר מאפיו הפשוט. פעם אחרת הראה לו אוברלין כמה טבלות של צבע והסביר לו מה יחס יש בין כל צבע לבני-האדם; הוא הזכיר את שנים-עשר השליחים, שכל אחד מהם צבע אחד מסמלו. לנץ נאחו בזה, הוסיף וטווה את החוט, שקע בחלומות-אימים, החל, כמו שטילינג, לקרוא את האפוקאליפסה, והירבה לקרוא בביבליה.

בימים ההם באו קאופמן² וכלתו לשטיינטאל. בתחילה היתה הפגישה למורת-רוחו של לנץ, כביכול התקין מקום קטן לעצמו, מנוחת-מעט זו נקרה לו כל-כך—והנה נקרה לפניו מישהו שהזכיר לו הרבה כל-כך, שעמו היה עליו לשוחח ולהתווכח, מישהו שידע את מצבו. אוברלין לא ידע על עברו ולא-כלום; הוא קיבל את פניו, טיפל בו; הוא ראה בבואו אצבע אלוהים שזימנה לו את האומלל הזה, הוא אהב אותו בכל לבו. חוץ מזה היתה נוכחותו של לנץ נחוצה לפל; הוא היה שייך להם, כאילו זמן רב כבר היה כאן, ואיש לא שאל מניין בא ולאן יילך.

בעת הארוחה שבה אל לנץ רוחו הטובה: שוחחו על ספרות, הוא היה בתחומו שלו. התנועה האידיאליסטית החלה בעת ההיא; קאופמן היה אחד מחסידיה, לנץ התנגד לו בתוקף. הוא אמר: "אפילו המשוררים שאומרים עליהם שהם מוסרים את המציאות אין להם כל מושג ממנה; אבל אפשר לסבול אותם הרבה יותר מאשר את אלה המבקשים ליפות את המציאות". הוא אמר: "האל הטוב ודאי עשה את העולם כמו שהוא צריך להיות, וודאי לא נוכל כלל לשרבט משהו טוב יותר; שאיפתנו היחידה צריכה להיות לברוא מעט על-פי מידותיו. בכל אני דורש—חיים, אפשרות לקיום, וכך נאה; אז אין לנו לשאול אם יפה הדבר או מכוער. ההרגשה שהנברא יש בו חיים חשובה יותר משיקולים של יופי וכיעור; זו הבחינה היחידה בענייני אמנות. חוץ מזה, רק לעתים רחוקות אנו מוצאים אותה; אצל

¹ י. ה. יונג-שטילינג (1740—1817) היה פייטיסט; החלק הראשון מן הרומן האוטוביוגרפי הארוך שלו פורסם על-ידי גיתה ב-1777; עוד חמישה כרכים הופיעו בחייו.

² כריסטוף קאופמן (1753—1795) חי בווינרתור אשר בשווייץ, מקום שם התאכסן אצלו לנץ חדשים אחדים. הוא חיבר קונטרסים מוקשים להשבחת המין האנושי והיה מבני-חסותו של לאוואטר. הוא התוודע ללנץ בוויימאר ב-1776 ובשנה שלאחר-כך ביקר אצל קרוביו של לנץ בליבניה בעת מסע באירופה.

שקספיר אנו מוצאים אותה, ובשירי־העם היא מופיעה לעינינו בכל כוחה, ורק לפעמים אצל גיתה; את כל השאר אפשר להטיל ללהבות. הבריות אינם מסוגלים לצייר אפילו מאורת־כלבים. דמויות אידיאליות הם מבקשים להעלות, אך אני לא ראיתי אלא בובות של עץ. האידיאליזם הזה הוא שיא הלעג לטבע האדם. לו אך ניסו האמנים להשתקע בחיי הפשוט שבאדם ולמסרם בפירפוריהם, ברמיוזותיהם, במשחק ההבעות העדין, הלא־נתפס כמעט... הוא אכן ניסה כזאת ב'המורה הפרטי' ו'החיללים'.³ אלה הם האנשים הפרוואיים ביותר תחת השמש; אבל עורק־הרגשות זהה כמעט אצל כל בני־האדם. רק הקליפה שחייב עורק זה להבקיעה עבה היא יותר או פחות. צריך רק שתהיינה לך עיניים ואזניים לדברים האלה. אתמול, כאשר עליתי בגיא שבסמוך, ראיתי שתי בתולות יושבות על אבן; האחת קשרה את שערותיה על ראשה, וחברתה עזרה לה; והשער הזהוב היה תלוי ויורד, ופניה חיורים, רציניים, ועם זאת כה צעירים, והשמלה השחורה, וחברתה טורחת בדאגה כל־כך. התמונות הנאות והאינטימיות ביותר של האסכולה הגרמנית הישנה ספק רב אם תוכלנה לתת לנו מושג מזה. פעמים רוצה היית להיות ראש־מידוזה, כדי שתוכל להפוך קומפוזיציה כזאת לאבן ולהזמין את הבריות. הבתולות קמו על רגליהן והרסו בכך את הקומפוזיציה הנאה; ואולם ברדתן כך, בין הסלעים, נוצרה תמונה חדשה. התמונות היפות ביותר, הצלילים העשירים ביותר, מתקבצים ומתמוגגים. רק דבר אחד נשאר: יופי אין־קץ, הלובש צורה ופושט צורה, לעולם פתוח, בלתי־משתנה. אמנם אין איש יכול לאחוז בו תמיד ולהציבו במוזיאונים ולהתוותו בתווי־נגינה, ואחר־כך להזעיק זקן ונער, ולהניח לצעירים וקשישים לפטפט על כך ולעלוז. חייב אדם לאהוב את האנושות כדי לחדור לתוך האופי המיוחד של כל אחד; אין לבו לשום אדם, ויהיה פחות־ערך ככל שיהיה, מכוער ככל שיהיה, רק אז ייתכן להבינם. הפרצוף הסתמי ביותר עושה רושם עמוק יותר מעצם ההסתכלות ביופי, ויכול אדם להוציא את הדמויות מתוכו בלי להעתיק שום דבר חיצוני, בלי להוסיף פרטים שבהם אין הוא חש כל חיים, כל שרירים, כל דופק הנענים לשלו.

קאופמן טען כנגדו שבמציאות לעולם לא ימצא שום דגמים לאיזה אפולו־של־בלו־דֶרֶה או למאדונה של רפאל. "מה איכפת?" השיב לנץ: "מודה אני ומתודה שהם משרים עלי הרגשה שאני מת למדי. כשאני עמל בתוכי פנימה, יכול אני אמנם להרגיש משהו, אך אני המשקיע את עיקר המאמץ. יותר מכל חביב עלי אותו משורר ואמן היכול למסור לי את הטבע בנאמנות הגדולה ביותר, כדי שתוכל יצירתו לעורר בי רגש; כל השאר מפריע לי. חביבים עלי הציירים ההולנדים מן האיטלקים, הם גם היחידים הניתנים להשגה. רק שתי תמונות אני יודע, והן של ציירים בני ארצות־השפלה, שהטביעו בי רושם מעין זה של הברית החדשה: האחת, אינני יודע של מי היא, ישוע ותלמידיו מאמאוס. כשאנו קוראים איך הסתלקו התלמידים, הרי כל הטבע כולו אצור כבר במלים ספורות אלו. הערב עגום, מדומדם,

³ שני מחזות של לנץ.

פס אדום, חדגוני באופק, אפלולית ברחוב; והנה איש זר קרב אליהם, הם מדברים, הוא בוצע את הפת; אז הם מכירים אותו, בצורת בני-אדם, בפשטות, ותווי-הפנים הסובלים-האלוהיים מדברים אליהם בבירור, והם נחרדים, כי החשיך עכשיו, ומשהו סתום אוחז בהם; אך אין כאן בעתת-רפאים, דומה כאילו מת אהוב בא לקראתך בבין-הערביים כמאז-ומתמיד. זה טיבה של התמונה, על החום-החדגוני שבה, הערב הדומם, העגמומי. והנה אחרת: אשה יושבת בחדרה, סידור-התפילות בידה. הכל מצוחצח ושפתי, החול זרוי, הכל כה נקי-נעים וחמים. האשה לא יכלה ללכת לפנסיה, והיא עושה תפילתה בביתה: החלון פתוח, בישיבתה היא פונה אליו, ודומה כאילו צלילם של פעמוני הכפר נישא מבעד לחלונות, על-פני הנוף המישורי והרחב, וכאילו זימרת העדה שבסמוך מגיעה אליה ברפה מן הכנסיה, בעוד האשה קוראת ועוקבת אחר הכתוב".

הנה כך דיבר והוסיף; האחרים הקשיבו רוב-קשב, רבים מדבריו עשו רושם. הוא הסמיק בדברו, וכשהוא מחייך ומרצין לסירוגים היה מטלטל את תלתליו הצהבהבים. רגע שכח את עצמו לגמרי. לאחר הסעודה הצטודד אתו קאופמן. הוא קיבל מכתבים מאביו של לנץ, שבנו צריך לחזור ולעזור לו. קאופמן אמר לו שהוא מוציא כאן את חייו לבטלה, מבזבז אותם בלי חשבון, שעליו להציב לעצמו מטרה—ועוד כיוצא באלה. לנץ התריס לעומתו: "ללכת מכאן, להסתלק? הביתה? לצאת שם מן הדעת? אתה יודע שאינני יכול לשאת את החיים בשום מקום, רק כאן, בסביבה הזאת. לולא יכולתי לעלות לפרקים על הר, להשקיף על הנוף, ואחר-כך לשוב ולרדת הביתה, לעבור בגינה ולגשת ולהציץ בחלון—הייתי יוצא מדעתי! יוצא מדעתי! עיזבו אותי במנוחה! רק קצת מנוחה עכשיו שאני מתאושש מעט. ללכת מכאן, ללכת? אינני מבין זאת, בשתי המלים האלו העולם נטרף. כל אדם זקוק למשהו; אם יכול הוא למצוא לו מרגוע, מה עוד יוכל לבקש! מה הטעם לטפס, להיאבק, וכך להשליך תמיד כל מה שמזמן הרגע החולף, ותמיד לסבול כדי ליהנות פעם ביום יבוא! לצמוא בעוד מעיינות זפים גובעים בדרכך! עכשיו יכול אני לשאת את החיים, וכאן אשאָר. מדוע? מדוע? פשוט מפני שטוב לי. וכי מה אבי רוצה? יכול הוא לתת יותר? אי-אפשר! עיזבו אותי במנוחה!"—נרגש היה; קאופמן הלך לו, ולנץ שקע במרה שחורה.

למחרת היום רצה קאופמן להסתלק. הוא דיבר על לבו של אוברלין שיילוהו אליו לשוייץ. הרצון להתוודע אישית אל לאוואטר,⁴ שאותו הכיר מכבר מתוך חליפת-מכתבים, הכריע אצלו. הוא נענה לו. צריכים היו לעשות יום אחד בהכנות. העיקר הדבר על לבו של לנץ. כדי להשתחרר מן הסבל הזה שאין לו קץ, נאחז בחרדה בכל אשר סביבו. לרגעים ברור היה לו שרק מרמה הוא את עצמו; הוא טיפל בעצמו

⁴ י. ג. לאוואטר (1741—1801), התיאולוג ובעל-המוסר השווייצרי, שידוע היה בימי-חייו בזכות כתביו הפיזיולוגיים. ויליאם בלייק העריץ את כתביו מאד והוסיף ביאורים לספרו, פתגמים על האדם. יחסו של גיתה אליו היה בקרתי יותר.

כאילו היה ילד חולה. כמה הירהורים, רגשות אדירים, היה יכול לנער מעליו רק בחרדה שאין למעלה ממנה; והנה שוב נדחף אליהם בכוח בלי-ישוער, רועד היה, שערו סמר כמעט, עד שהמיתח העצום התישו כליל. הוא תר לו מפלט בדמות שתמיד ריחפה לנגד עיניו, ובאוברלין; דבריו ופניו של זה היטיבו עמו ללא שיעור. לכן ציפה בפחד לנסיעתו מכאן.

לא נוח היה ללנץ להישאר עכשיו בבית לבדו. מזג-האוויר הפך נעים, הוא החליט ללוות את אוברלין בהרים. בעבר השני, מקום שנעשו העמקים מישורים, נפרדו. הוא חזר לבדו. חצה בהרים בכיוונים שונים. שיפולים רחבי-ידיים נתמשכו אל העמקים, שטחי-יער מעט, מאוס מלבד קווים אדירים והלאה משם המישור הרחב, האפוף עשן; באוויר טלטלה אדירה, שום זכר לחיי אנוש, להוציא פה-ושם ביקתה עזובה בה יעשו הרועים בימי הקיץ, שעונה אל השיפוע. הוא נרגע, כמעט שקע בהזיות: הכל הותך לו לקו אחד, כמו גל עולה-יורד בין שמיים וארץ; דימה בנפשו שהוא שוכב על חופו של ים אין-קץ הנושם קלות, מעלה ומטה. פעמים ישב לו; ושוב נשא רגליו, אך אט-אט, תפוס-הזיות. הוא לא חיפש כל דרך.

חושך היה כשבא אל בית נושם במורד המוליך אל השטיינטאל. הדלת היתה געולה; הוא ניגש אל חלון, נמשך אחר זיק של אור. מגורה האירה כמעט נקודה אחת בלבד; אורה נפל על פנים חיורים של נערה שישבה מאחריה—עיניה עצומות-למחצה ושפתיה נעות לאטן. הלאה משם בחושך ישבה זקנה אחת וזימרה מתוך ספר-זמירות בקול חורקני. לאחר הרבה נקישות פתחה את הדלת; חירשת היתה למחצה. הגישה ללנץ קצת אוכל והראתה לו פינה לישון בה, וכל אותה שעה המשיכה בזימרתה. הנערה לא זעה. כעבור זמן-מה נכנס איש אחד; גבוה היה ורוה, עקבי שיבה בשערו, פניו רוגשים, דאוגים. הוא ניגש אל הנערה, היא נרעדה ונאחזה אי-שקט. נטל ירק מיובש מעל הקיר ושם את העלים בכף-ידה, אז שקטה מעט וזיממה מלים מובנות בצלילים נוקבים, מתמשכים לאטם. הוא סיפר ששמע קול בהרים ואחרי-כן ראה נגהות-סערה מעל לעמקים; זה גם אחז בו, והיה עליו להיאבק עמו כמו יעקב. הוא נפל אפיים ארצה והתפלל בכוונה, בעוד האשה החולה מזמרת בצליל מתמשך לאטו, מהדהד קימעה. אחר פרש למנוחתו.

לנץ נרדם, הוזה הזיות, ואז שמע בשנתו את השעון מתקתק. שריקת הרוח נשמעה מבעד לפיזומה החרישי של הנערה ולקולה של הזקנה, קרבה ומתרחקת חליפות, רגע ברורה ומשנהו עמומה, והירח, בהיר ומצועף לסירוגים, הטיל את אורו המתחלף לתוך החדר, כמו בחלום. פעם אחת גבהו הצלילים, הנערה דיברה בחיתוך ברור ופסוק, אמרה שעל הכף שם מנגד עומדת כנסייה. לנץ נשא עיניו, והיא ישבה זקופה מאחרי השולחן, עיניה קרועות לרווחה, והירח שפך אורו הדומם על תווי-פניה, שמהם כמו קרן נוגה שלא מן העולם הזה; בתוך כך קירקשה הזקנה, ובתוך כל אותם חילופים ודעיכות של אור, של צלילים ושל קולות, שקע לנץ סוף-סוף בתרדמה עזה.

הוא השכים להקיץ. בחדר המדמדם היו הכל ישנים, אפילו הנערה שקטה. היא

שכבה שעונה לאחור, ידיה שלובות לה תחת לחיה השמאלית; הדמיון לרוח-רפאים סר מעל פניה, הבעתה הפיקה עתה סבל לא-יובע-במלים. הוא ניגש אל החלון ופתחו, אוויר-הבוקר הצונן טיפח כנגדו. הבית עמד בקצהו של גיא צר ועמוק הנפתח כלפי מזרח; קרני-אור אדומות השתלחו בשמי-הבוקר האפורים. לתוך דימדומי-האור שבעמק, שהיה שרוי בעשן לבן, והתנוצצו על-פני הסלעים האפורים וניטחו בחלונות הפיקתה. האיש הקיץ. עיניו נחו על תמונה מוארת באור-נר על הקיר, ננעצו בה הכן, בלי הגיד עפעף; והנה החל להניע שפתיו והתפלל חרישית, אחר-כך בקול, ובקול רם עוד יותר. בינתיים נכנסו כמה אנשים לפיקתה, ובשתיקה נפלו על ברכיהם. הנערה התפתלה בעווית, הזקנה קירקשה את זימרתה ופיטפטה עם השכנים.

האנשים סיפרו ללנץ כי האיש בא לסביבה הזאת לפני זמן רב, אין איש יודע מאין; הוא נחשב קדוש, הוא רואה את המים בבטן האדמה ויודע להשביע רוחות, ואנשים עולים אליו לרגל. כן גם שמע לנץ כי תעה והתרחק מן השטיינטאל; הוא יצא עם כמה חוטבי-עצים, שהולכים היו באותה דרך. נעם לו שמצא חברה; עתה חש מבוכה במחיצת האיש ההוא האדיר, שלפעמים נדמה לו שהוא מדבר בקולות נוראים. הוא גם פחד מפני עצמו בבדידות.

הוא שב הביתה. אך הלילה שעבר עשה עליו רושם עצום. בהיר היה עליו העולם, והוא חש בתוכו כמיהה ונהייה אל תהום שאיזה כוח שאין לעמוד בפניו גוררו אליה. עתה פישפש בתוך עצמו. הוא מיעט באכילה; חצאי לילות בתפילה ובהזיות קודחות. תנופה גמרצת, ואחרי-כן מוטל אחור באפיסת-כוחות; שכב רוחץ בדמעות רותחות מאין כמוהו. ואחר נמלא עוז פתאום, קם צונן ואדיש; דמעותיו היו לו או כקרח, נתן קולו בצחוק. ככל שהגביה, יותר הידרדר למעמקים. שוב התמוג הכל והתערבל יחד. רסיסי-זכרונות הבויקו בו והטילו זהרורים לתוך התוהו-ובוהו הפראי שבנפשו.

בשעות היום היה נוהג לשבת למטה בחדר. הגברת אוברלין היתה יוצאת ונכנסת; הוא רשם, צייר, קרא, נאחז בכל הסחת-דעת, תמיד דילג בחפזה מענין לענין. אך עתה גמשך במיוחד אל חברתה של הגברת אוברלין, כשהיתה יושבת לה וספר-הזמירות השחור לפניה, ליד צמח כלשהו שגידלוהו בחדר, והרך בילדיה בין ברפיה; אף הוא הירבה להתעסק בפעוט. פעם אחת ישב לו כך והנה נפל עליו פחד, ניתר ממושב, התהלך אנה-ואנה. הדלת פתוחה-למחצה-או שמע את השפחה מזמרת, תחילה לא הבחין במלים, אחרי-כן שמע:

בוה העולם אין לי שמחה,

אהוב יש לי, והוא רחוק.

הדברים קלעו, כמעט נפוג לבו לשמע הצלילים. הגברת אוברלין הביטה בו. הוא אזר עוז, לא יכול להחריש עוד, ומוכרח היה לדבר על כך: "גברת אוברלין הטובה האם לא תוכלי להגיד לי מה היה על אותה נקבה שגורלה מכביד כל-כך על לבי?" - "אבל, מר לנץ, אינני יודעת מאומה."

שוב השתתק והחל להתהלך בחדר בבהילות אנה-ואנה; אחר שוב פתח ואמר: "ראיי-נא, אני אסתלק לי; הה אלוהים, הרי אתם האנשים היחידים שאצלם יכולתי להחזיק מעמד, ואף-על-פי-כן-אף-על-פי-כן אני חייב ללכת אליה-אבל אינני יכול, אסור לי". נסער היה מאד ויצא.

לפנות ערב חזר לנץ. בחדר עמד אור-דימדומים; הוא התישב ליד הגברת אוברלין. "רואה את", חזר לעניינו, "כשהיא היתה עוברת כך בחדר, מזמרת כמו לנפשה, וכל פסיעה היתה מוזיקה, היה בה אושר כה רב, והוא זרם אל תוכי; תמיד שקט הייתי כאשר הבטתי בה או כאשר השעינה כך את ראשה אלי. ממש ילדה; נראה היה כאילו העולם רחב לה מדי: כל-כך התקפלה בתוך עצמה, חיפשה את המקום הצר ביותר בכל הבית, ושם היתה יושבת, כאילו כל אַשרה רק בנקודה אחת קטנה, ואז חשתי גם אני כך; אז יכולתי לשחק כמו ילד קטן. עכשיו צר לי כל-כך, צר כל-כך! רואה היא, יש ונדמה לי שבידי אני נתקל בשמיים; הו, אני נחנק! ברגעים הללו נדמה לי לעתים קרובות שאני סובל כאב גופני נורא, פה בצד שמאל, בזרוע שבה הייתי מחזיק אותה. אף-על-פי-כן איני יכול עוד לצייר אותה לעצמי, התמונה חומקת ממני, והדבר מענה אותי; רק לפרקים הכל מתבהר ומצללל, ואז שוב אני שרוי בטוב ממש". אחרי-כן חזר תכופות לנושא זה בדברו עם הגברת אוברלין, אך על-הרוב במשפטים מקוטעים; לא ידעה אל-נכון מה להשיב לו, אך הדבר היטיב לו. בינתיים נמשכו התלבטויותיו הדתיות. ככל שחש עצמו ריק, קר ומת יותר בקרבנו פנימה, כך ניעזר בו דחף להסיק איזה להט בתוכו; עלו בו זכרונות מזמנים שהכל היה הומה בו, כשנאנק תחת כובד כל תחושותיו. ועכשיו מת כל-כך! הוא נואש מעצמו; אז נפל ארצה, פכר את ידיו, הרעיש כל מה שהיה בו-אך מת! מת! אז היה זועק בתפילה לאלוהים שיתן לו אות; אחר התענה, צם, שכב הוזה על הארץ. בשלושה בפברואר שמע כי ילדה מתה בפודיי; פרידריקה היה שמה.⁶ הענין נכנס בו כדיבוק. פרש אל חדרו וצם יום שלם. בארבעה בחודש נכנס פתאום לחדרה של הגברת אוברלין; את פניו מרח באפר, ודרש שק ישן. היא נחרדה אך נתנה לו את מבוקשו. הוא התעטף בשק כדרך המסתגפים ונשא רגליו אל פודיי. האנשים בכפר כבר היו רגילים אליו; כל מיני סיפורים מוזרים סיפרו עליו שם. הוא נכנס אל הבית בו שכבה הילדה. האנשים הולכים היו לעסקיהם בשוויון-נפש; הראו לו חדר אחד-הילדה היתה מוטלת בכותנתה על מצע-תבן שעל שולחן-עץ.

לנץ התחלחל כאשר נגע באברים הקרים וראה את העיניים המזוגגות, הפקוחות-למחצה. הילדה נראתה עזובה כל-כך, והוא עצמו כה חלוש וגלמוד. הוא גהר על גופה. המוות הבהיל אותו, כאב עז בא עליו; תווי-פנים אלה, הפנים הדוממים האלה עתידים להירקב-הוא נפל אפיים; התפלל בכל ייסורי הייאוש, שיתן לו האלוהים

⁶ ב'1772, בזסנהיים ליד שטראסבורג, שם לנץ עצמו ללעג כאשר חזר אחרי פרידריקה בריאון, מטעם זה בלבד, כך אמרו, שגיתה עשה כן לפניו. אחד משיריו היפים ביותר של לנץ, *Die Liebe auf dem Lande*, עוסק בפרשה זו; אמורה היתה לסייע בהוכחת כנותו.

אות וישיב את הילדה לחיים, עם כל שהוא חלוש ואומלל; אחר השתופף כליל לתוך עצמו ואימץ את כל כוח-רצונו בנקודה אחת. שעה ארוכה ישב בלי נוע. אחר קם ואחז בידי הילדה ואמר בקול רם וחזק: "קומי התהלכי!" אבל הכתלים הידהדו כנגדו והחזירו את הקול, כמו בלעג, והגווייה נשארה קרה. משוגע-למחצה נפל ארצה; אז פרץ במרוצה החוצה, אל ההרים.

עננים חלפו חיש על-פני הירח; רגע היה הכל שרוי באפלה ורגע היה הנוף הנמוג במעורפל נגלה באור-הירח. הוא עלה וירד במרוצתו. בחזהו היתה התופת פוצחת בשיר-נצחון. קול הרוח היה כקול זימרת הנפילים. מדומה היה כאילו יש לאל-ידו לקמוץ אגרוף-אדירים כלפי שמיים, לתפוס באלוהים ולגרור אותו לכאן, בין ענניו; כאילו יש לאל-ידו לגרוס את העולם בשיניו ולשוב לפלטו ברקיקה לתוך פרצופו של הבורא; הוא גידף וניאץ. כך הגיע למרום ההרים, והאור המפוקפק התמשך מטה עד לשפעי-האבן הלבנים, והשמיים היו עין כחולה ומטופשת, והירח עמד בתווך, מגוחך ונואל. לנץ היה מוכרח לתת קולו בצחוק, ובעודו צוחק נכנסה בו הפפירה ואחזה בו הכן, בשקט, בחזקה. שוב לא ידע מה הסעיר את רגשותיו כל-כך קודם-לכן, חש צינת-כפור; כסבור היה שרצונו לשכב עכשיו במיטה, והוא עשה דרכו בחשיכה האימתנית, צונן ובלי-יח-ריק ונבוב היה לו הכל, אנוס היה לרוץ הביתה, ועלה על משכבו.

ביום המחרת נתקף חלחלה עזה כאשר זכר את מצבו אתמול. עתה עמד על שפת התהום, ושם אחז בו חשק מטורף להציץ שוב ושוב אל תוכה ולחזור על הייסורים האלה. אחר גבר פחדו, נכחו ניצב החטא אשר חטא לרוח-הקודש.

כעבור ימים אחדים שב אוברלין משווייץ, במוקדם הרבה מפפי המצופה. הדבר הביא את לנץ במבוכה. אך הוא התעודד כאשר סיפר לו אוברלין על ידידו באַלזאס. אוברלין התהלך בחדר כה וכה, התיר את צרורותיו, הניח את חפציו במקומם. הוא בא לדבר על פפלה, שיבח את האושר שבחיי כוהן כפרי. הוא גם ניגש ויעץ ללנץ שימלא אחר משאלות אביו, שיחזור לאומנותו, ישוב הביתה. הוא אמר לו: "כפד את אביך ואת אמך", ועוד בנימה זו. השיחה עוררה בלנץ חרדה עזה; הוא נאנח אנחות עמוקות, דמעות ניגרו מעיניו, ופתאום ענה ואמר: "כן, אני יודע, אבל אינני יכול לעמוד בכך; האם רצונך לגרש אותי? רק כך הדרך לאלוהים. אבל דיני נחרץ! אני הידרדרתי. קללת-עולם עלי, אני היהודי הנודד". אוברלין אמר לו כי לשם כך בדיוק מת ישוע, למען ישוב אליו בהתלהבות ואז יזכה ברחמיו.

לנץ זקף ראשו, פכר ידיו ואמר: "הה! הה! נחמה אלוהית!" אחר, במאור-פנים פתאומי, שאל מה היה על הגברת. אוברלין השיב שאינו יודע על אודותיה דבר וחצי דבר, אלא שיהיה מוכן לסייעו בכל דבר; אלא שחייב לנץ למסור לו את המקום, המסיבות, ואת זהותה. לנץ השיב דברים כמתלהמים: "הה, וכי מתה? וכי

⁹ G. C. Pfeffel (1736—1809), מחבר שירים ומשלים שהיו פופולאריים בתקופה מסוימת, ישב בקולמאר. (המתרגם)

חיה היא עדיין? מלאך שכמותה! היא אהבה אותי, אני אהבתי, ראויה היתה לכך—מלאך שכמותה! הקנאה הארורה הזאת, אני העליתי אותה לקרבן—היא אהבה גם איש אחר—אני אהבתי אותה, היא היתה ראויה לזה—הוי אָם טובה, גם היא אהבה אותי. אני הרוצח שלכן!" אוברלין השיב שאולי חיים כל האנשים האלה, אולי שמחים הם בחלקם; אם כה ואם כה, אם אך ישוב אליו לנץ בתשובה שלמה, יוכל אלוהים אף יואיל לעשות לנפשות האלו, עקב תפילתו ודמעותיו, טובה כה מרובה עד שהברכה אשר תצמח להן אז ממנו אולי תהיה שקולה כנגד הרעה שגרם להן. אחרי הדברים האלה נרגע מעט-מעט ופנה שוב לעבודת הציור שלו.

אחר-הצהריים חזר אל אוברלין. על כתף שמאלו פיסת פרנה, ובידו חבילת זרדים, שמסר לו מישהו בשביל אוברלין יחד עם מכתב ללנץ. הושיט את הזרדים לאוברלין ודרש ממנו שיפיהו בהם. אוברלין לקח אותם ממנו, נישקו פעמים אחדות על פיו, ואמר שאלו המכות היחידות שעליו לתת לו; ישקוט-נא, ויגיע בעצמו לעמק-השווה עם אלוהים, כל מלקות שבעולם לא ימחו אף אחד מעוונותיו; ישוע הוא שדאג לכך, ואליו יואיל לפנות. לנץ הסתלק.

בארוחת-הערב היה שקוע בהירהורים קימעה, כדרכו. אף-על-פי-כן דיבר על כל מיני דברים, אך בבהילות-חפזה. בחצות הלילה התעורר אוברלין מחמת איזה רעש. לנץ עבר בחצר במרוצה, בקול מתכתי נבוב קרא בשם פרידריקה, והגה אותו בתכלית המהירות, המבוכה והייאוש; הוא התנפל לתוך שוקת הפאָר, השתכשך בה, שוב יצא ולמעלה בחדרו, שוב למטה בשוקת, וכך חזר כמה וכמה פעמים—לבסוף השתק. השפחות שהיו ישנות בחדר-הילדים למטה ממנו אמרו שלעתים קרובות, אך במיוחד משך אותו לילה עצמו, שמעו קול געייה שאותו יכלו להשוות רק לצלילו של חליל-קנים. שמא היו אלו יבבות שהוציא מקרבנו, בקול נבוב, איום, גואש.

למחרת בבוקר בושש לנץ לבוא. לבסוף קם אוברלין ועלה אל חדרו; שכב במיטה, שקט ובלי נוע. שעה ארוכה היה אוברלין צריך לשאול אותו עד שנענה; לבסוף אמר לנץ: "כן, אישי כוהן, רואה אתה, השיעמום, השיעמום! הו, משעמם כל-כך! באמת. שוב איני יודע מה עלי לומר; כל מיני דמויות כבר ציירתי על הקיר". אוברלין אמר לו שיפנה לאלוהים, ולשמע הדברים האלה צחק ואמר: "כן, אילו שיחק לי המזל כמו לך, אילו שיחק לי עד כדי כך שאמצא בילוי נעים שכזה, כן, או אפשר למלא כך את הזמן. הכל מרוב בטלה; רוב הבריות מתפללים מתוך שיעמום, אחרים מתאהבים מתוך שיעמום, ועוד יש מצוינים במידות טובות, וכנגדם רשעים, ואני לא-כלום, לא-כלום, אין בי רצון אפילו לשים קץ לחיי—משעמם מדי!

הה אל! בהאִירך אפסיים,

בלהוט זיוף בצהריים,

אין לעיני שינה וצל.

הכי ישובייהי עוד ליל?

אוברלין הביט בו במורת-רוח וביקש ללכת. לנץ חש אחריו, נעץ בו מבט-אימים: "רואה אתה, עכשיו בכל-זאת צץ בראשי משהו, לו רק יכולתי להבדיל אם חולם

אני או ער ; רואה אתה, הרי זה חשוב מאד, הבה נבדוק את הדבר" – אחר מיהר ושב אל מיטתו.

אחרי-הצהריים ביקש אוברלין לבקר אצל מישהו בסביבה ; רעייתו כבר הקדימה ויצאה. עמד לצאת והגה נשמעו דפיקות בדלת ולנץ נכנס, גופו נטוי לפניו, ראשו שמוט לו למטה, אָפֶר זרוי על פניו כולם ופה-ושם על בגדיו, יד ימינו תומכת בזרוע שמאלו. הוא ביקש מאוברלין שימתח את זרועו, שלדבריו נקעה בעת שהפיל עצמו מן החלון ; אך הואיל ואיש לא ראה זאת, אין הוא רוצה להגיד זאת לאיש. אוברלין נבהל מאד, אך לא אמר מאומה ; הוא עשה כדרישתו של לנץ. מיד כתב אל המורה סבסטיאן שיידקר מבלפוסה שיואיל לבוא לכאן, ונתן לו הוראות. אחר קם ורכב לו. האיש בא. פעמים הרבה כבר ראהו לנץ לפני כן והתקשר אליו. הלז העמיד פנים כאילו דבר לו אל אוברלין ואחר-כך בדעתו ללכת שוב. לנץ ביקשו להישאר, וכך נשארו יחד. לנץ הציע גם טיול לפודיי. הוא ביקר אצל קבר הילדה שאותה ביקש פעם להחיות, כרע ברך לפני מספר תמונות, נישק את עפר הקבר, השים עצמו כמתפלל, אך במבוכת-נפש עזה תלש משהו מן הזר שעל הקבר, למזכרת, חזר לוואלדבאך, שוב חזר כלעומת שבא, וסבסטיאן עמו. לרגעים צעד לאטו והתלונן על חולשה גדולה באבריו, ואחר שב וצעד בחפזון גואש ; הנוף הבעית אותו, כה צר היה עד שחשש להיתקל בכל דבר. הרגשה לא-תתואר של אי-נחת ירדה עליו ; בן-לווייתו החל להיות לו לטורח ומן-הסתם גם ניחש את כוונותיו של זה וביקש דרכים להרחיקו מעליו. סבסטיאן כמו נענה לו, אך בחשאי מצא אמצעים להודיע לאֶחיו על הסכנה, ועתה היו לו ללנץ שני מלווים ולא אחד. הוא הוסיף לגררם עמו ; לבסוף חזר לוואלדבאך, וכאשר קרבו אל הכפר נסוב חיש כפרק וכמו צבי נשא רגליו לנוס בחזרה לפודיי. השנים מיהרו בעקבותיו. בעוד הם מחפשים אותו בפודיי באו שני חנוונים וסיפרו להם כי באחד הבתים נעצר ונכבל זר אחד שהודה כי רוצח הוא, אלא שוודאי אי-אפשר שהוא רוצח. הם מיהרו אל אותו בית ומצאו כי כך הוא. צעיר אחד נענה להפצרותיו, ומתוך פחד כבל אותו. התירו את אסוריו והביאוהו בשלום לוואלדבאך, מקום שאליו חזרו בינתיים אוברלין ורעייתו. הוא נראָה מבולבל. אך משנוכח לראות כי מקבלים את פניו באהבה ובידידות, שב אליו אומץ-לבו ; פניו שונו לטובה, בידידות ובעדינות הודה לשני מלוויו, והערב עבר במנוחה. אוברלין ביקש ממנו מאד שלא יטבול עוד, שיישאר הלילה שקט במיטתו, ואם לא יוכל לישון, שישוחח עם אלוהים. הוא הבטיח זאת, וכן עשה בלילה שלאחר-כך ; כמעט כל הלילה כולו שמעו אותו השפחות מתפלל.

למחרת בבוקר עלה אל חדרו של אוברלין בסבר של קורת-רוח. לאחר ששוחחו בעניינים שונים, אמר במאור-פנים מופלג : "איש כוהן היקר לי מכל, אותה נקבה שעליה סיפרתי לך מתה, כן, מתה – המלאך !" – "זה מניין לך ?" – "הירוגליפים, הירוגליפים !" אחרי-כן שוב אי-אפשר היה להוציא ממנו דבר. הוא ישב וכתב מכתבים אחדים, נתנם לאוברלין בבקשה להוסיף עליהם שורות אחדות.

בינתיים נעשה מצבו חסוך-תקוה יותר ויותר. כל השלנה אשר שאב מקירבתו של אוברלין ומדממת העמק היתה כלא-היתה; בעולם אשר ביקש לנצלו נבעה פרץ עצום; לא היו בו לא שנאה, לא אהבה, לא תקוה—ריקנות נוראה, ועם זאת יצר מענה למלאה. מאום לא היה לו. מה שעשה עשה שלא מדעת, ועם זאת אָכַף עליו דחף פנימי. כשהיה לבדו חש עצמו בודד עד לאימה, כדי-כך שדיבר עם עצמו בקול בלי הפסק, צעק, ושוב נבהל, ודומה היה כאילו קול לא-לו דיבר עמו. בשעת שיחה הפסיק עצמו תכופות, פחד לא-יתואר תקף אותו, אבדו לו סופי משפטיו; ואז נדמה לו שעליו לשמור על המלה האחרונה שאמר ולהגותה שוב ושוב, ורק במאמץ גדול התגבר על תשוקות אלו. האנשים הטובים הצטערו צער עמוק כאשר לפעמים, ברגעים שקטים, ישב עמם ודיבר בלי מעצור, והנה החל לגמגם ופחד לא-יובע-במלים נשקף מפניו, וכאחוז-עווית תפס בזרועם של הסמוכים אליו ביותר, ורק מעט-מעט שב-התאושש. כשהיה שרוי לבדו או קורא ספר היה הדבר ביש עוד יותר; כל פעילותו הרוחנית נשארה תלויה לפעמים ברעיון אחד. אם חשב על איש זר, או שיווהו לנגדו כמו חי, אז נדמה לו כאילו הוא עצמו הפך אותו אדם; הוא התבלבל לגמרי, ובתוך כך חש דחף אין-קץ להתעמר במחשבתו בכל שסביבו—בטבע, בפריות, להוציא רק את אוברלין—הכל כמו הזוי, קר. הוא השתעשע בהעמידו במחשבתו את הבתים על גגותיהם, בהלבישו ובהפשיטו בני-אדם, בהמציאו העוויות מטורפות ביותר. פעמים עלה בו דחף שאין לעמוד בפניו לממש את הדבר שעלה אותו רגע במחשבתו, ואז היה מעווה העוויות מחרידות. פעם ישב ליד אוברלין, החתולה רבצה על כיסא ממול. פתאום קפאו עיניו, הוא נעץ אותן בחיה ולא גרע אותן ממנה; אחר חמק-גלש אט-אט מעל כיסאו, וכמוהו כן החתולה—כמכושפת היתה ממבטו, מורא איום תקף אותה, היא הסתמרה חלושות; לנץ באותם צלילים עצמם, פניו מעוים עד לזוועה; כמתוך ייאוש התנפלו זה על זה—עד שלבסוף קמה הגברת אוברלין להפריד ביניהם. אז שוב בוש בעצמו עד עומק הנפש. עינויו הליליים גברו במידה נוראה. רק במאמץ גדול ביותר נרדם, לאחר שקודם-לכן ניסה למלא את הריקנות הנוראה. אז ניטלטל בין גים לער למצב מחריד—הוא נתקל במשהו איום, מחריד, השגעון אחז בו; הוא ניתר ממקומו בזעקות-אימים, שטוף-זיעה, ורק מעט-מעט שב-התעשת. אחרי-כן מוכרח היה להתחיל בדברים הפשוטים ביותר כדי לשוב ולהיות הוא עצמו. בעצם, לא הוא שעשה זאת אלא רצון-קיום אדיר; נדמה היה שהוא כפול, והחלק האחד מבקש להציל את משנהו וקורא אל עצמו; בעיצומו של הפחד סיפר סיפורים ודיקלם שירים, עד שחזר לאיתנו. אפילו בשעות היום באו עליו התקפות אלו, ואז היו נוראות עוד יותר; קודם היה האור שומר אותו מכך. אז דומה היה עליו כאילו רק הוא קיים, כאילו אין העולם קיים אלא בדמיונו, כאילו אין מאום בלתי; הוא המקולל-לעד, השטן, לבדו בהזיותו המענות. במהירות מסנוורת דלק אחר חייו לשעבר, ואז אמר: "עקיב, עקיב"; כשאמר מישהו דבר-מה: "בלתי-עקיב, בלתי-עקיב";—היתה זו תהומו של שגעון חסוך-מרפא, שגעון מעולם-עד-עולם.

יצר הקיום הרוחני טפח עליו והקימו על רגליו; הוא התנפל לזרועותיו של אוברלין, נצמד אליו, כמו ביקש לחדור אל תוכו; אוברלין היה האדם היחיד שחי למענו ושבאמצעותו שוב נגלו לו החיים. מעט-מעט היו דבריו של אוברלין משיבים לו את רוחו; הוא כרע על ברכיו לפני אוברלין, ידיו בידי אוברלין, פניו השטופים זיעה קרה בחיקו של זה, כל גופו חיל ורעדה. אוברלין חש רחמים אין-קץ, בני-הבית כרעו על ברכיהם והתפללו בעד האומלל, השפחות חשבוהו אחוז-דיבוק וברחו. וכאשר נרגע היה מיבב כילד—הוא התיפת, חש חמלה עזה, עזה על עצמו; אלה היו גם רגעיו המאושרים ביותר. אוברלין דיבר אליו על אלוהים. לנץ נחלץ ממנו בשקט והביט בו בארשת של סבל אין-קץ, ולבסוף אמר: "אבל אני, אילו אני כל-יכול, רואה אתה, אילו כך אני, לא הייתי יכול לשאת את הסבל, הייתי מציל, מציל; הלא רק שקט אני מבקש, שקט, רק שקט מעט, שאוכל לישון". אוברלין אמר לו שזה ניאוף. לנץ הניע בראשו, ממאן להינחם.

הנסיגות שניסה בלב-ולב להתאבד, שחזרו-ונשנו בתקופה זו, לא היו רציניים ממש. לא היה זה הרצון למות דווקא—שהרי לגביו לא היו במוות לא מגוח ולא תקנה—אלא נסיון לשוב להכרה על-ידי כאב פיזי, ברגעים של פחד נורא או של מגוחה אטומה, הגובלת עם האין. רגעים שבהם נדמה היה כי רוחו רכובה על איזה רעיון מטורף היו עוד המאושרים ביותר. בכל-זאת היתה בכך מגוחה מעט, ומבטו התועה לא היה כה מפחיד כמו הפחד הצמא לישועה, הענות הנצחית של אי-השקט. תכופות הטיח ראשו בכותל או שבדרך אחרת הסב לעצמו איזה כאב גופני חריף.

בבוקר השמונה בחודש נשאר במיטה, אוברלין עלה אליו; עירום כמעט שכב במיטה והיה נרגש מאד. אוברלין ביקש לכסותו, אך הוא התלונן מרה, מה-כבד הכל, כה כבד! הוא לא האמין כלל כי יוכל להלך; עתה חש סוף-סוף בכבדו העצום של האוויר. אוברלין עודדו בדברים. אך הוא נשאר במצבו הקודם רוב שעות היום, גם לא נתן אוכל אל פיו.

לפנות-ערב נקרא אוברלין אל איש חולה בבלפוסה. מזג-האוויר היה נוח והירח האיר. בדרך שובו פגש בו לנץ. הוא נראה שפוי למדי ודיבר אל אוברלין בשקט ובידידות. הלז ביקשו שלא ירחיק בהליכתו; הוא הבטיח זאת. משעקר רגליו הסתובב פתאום וניגש שוב סמוך מאד אל אוברלין ואמר בחפזה: "רואה אתה, אישי כוהן, אילו רק לא היה עלי לשמוע זאת עוד, הייתי נושע".—"לשמוע מה, חביבי?"—"וכי אינך שומע כלום? אינך שומע את הקול הנורא, הזועק מלוא האופק והקרוי בדרך-כלל שתיקה? מאז היותי בעמק הדומם הרי שומע אותו תמיד, אין הוא מגיח לי לישון; כן, אישי כוהן, לו רק יכולתי שוב לישון!" אחר גיענע בראשו והמשיך בדרכו.

אוברלין חזר לוואלדבאך ורצה לשלוח מישהו אחריו, והנה שמע אותו פוסע ועולה אל חדרו. כעבור רגע נחבט משהו על רצפת החצר בשאון אדיר כל-כך עד שהיה אוברלין מדומה כי בשום-פנים לא יכלה נפילת גוף אדם לגרמו. השפחה-המטפלת באה חיוורת כמת וכולה רועדת...

צונן ונכנע ישב במרכבה בנסעם מן העמק מערבה. לא איכפת היה לו לאן מוליכים אותו. פעמים רבות, כשהיתה המרכבה נתונה בסכנה מחמת הדרך הגרועה, הוסיף לשבת במנוחה גמורה; אדיש היה לגמרי. במצב זה עבר את הדרך בהרים. לפנות-ערב היו בעמק-הריין. מעט-מעט התרחקו מן ההרים, שעתה נישאו כמו גל-בדולח כחול-עז אל מול אודם שמי הערביים, ואשר על-פני שטפם החם פיזו קרני הערב האדומות. מעל למישור שלרגלי ההרים גפרש מטוה-קורים מנצנץ, כחלחל. ככל שהתקרבו לשטראסבורג גברה החשכה; ירח מלא בגבהי-מרום, הדברים הרחוקים אפלים, רק ההר שבסמוך היה קו חד; הארץ היתה כגביע-זהב שממנו גלשו-הקציפו גלי-הפז של הירח. לנץ ניבט החוצה במנוחה, לא הירהור, לא איווי; רק פחד עמום עלה בו ככל שנבלעו הדברים והלכו בחשכה. היה עליהם לחנות באיזה מקום ללינת-לילה. כאן שוב ניסה כמה וכמה פעמים לשלוח יד בגפשו, אלא שהיטב מדי שמרו עליו.

בבוקר המחרת, במזג-אוויר עגמומי, גשום, הגיע לשטראסבורג. הוא נראה שפוי למדי, שוחח עם הבריות. הוא עשה הכל כדרך האחרים; אבל ריקנות איומה היתה בו, לא חש עוד כל פחד, לא ביקש עוד מאומה, קיומו היה לו למעמסה שהוא חייב לשאתה.

כך חי מעתה והלאה...

תרגום: אברהם ברטורא, אהרן אמיר